

Szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Zachodnim w latach 1956-1970

Anna Bartczak

Szczecin

anna.bartczak@bdz.szczecin.pl

Abstrakt

Ludność ukraińska przesiedlona na Pomorze Zachodnie w 1947 r. dopiero w 1952 r. otrzymała możliwość nauki języka ojczystego w ramach systemu szkolnego w Polsce, a od 1956 r. także kształcenia dzieci w szkołach z ukraińskim językiem wykładowym. Lata 1956-1958 były okresem największego rozkwitu szkolnictwa mniejszościowego. Kolejna dekada przyniosła stopniowe ograniczanie zasięgu zarówno szkolnictwa z ojczystym językiem wykładowym, jak i dodatkowej nauki języka w szkołach z polskim językiem nauczania.

Abstract

The Ukrainian population relocated to Western Pomerania in 1947 was granted the right to learn their mother tongue within the Polish education system no earlier than in 1952 and the right to teach children in Ukrainian in 1956. 1956-1958 were the years when minority education flourished. The next decade brought about a gradual limitation of both teaching in Ukrainian as well as extracurricular language learning in Polish schools.

Słowa kluczowe

Pomorze Zachodnie, szkolnictwo, Ukraińcy

Keywords

Western Pomerania, education system, Ukrainian population

Działalność szkolnictwa dla dzieci narodowości ukraińskiej w Polsce w latach 1944–1989 przyjęto dzielić na siedem okresów, które różniło podejście władz partyjnych i państwowych do tego elementu polskiego systemu szkolnego, a także postawa i możliwości samej ludności ukraińskiej. Na Pomorzu Zachodnim największą aktywność to szkolnictwo przejawiało w latach 1956–1970, czyli zgodnie z typologią wprowadzoną przez profesora Romana Drozda, w okresie czwartym i piątym¹.

W pierwszym, przypadającym na lata 1944–1945, działało na terenie Lubelszczyzny i województwa rzeszowskiego ponad dwieście powszechnych szkół

¹ Drozd 2004, 25–37.

ukraińskich, które jednak zlikwidowano już w 1945 r., by nie zachęcać ludności ukraińskiej do pozostawiania na terenach Polski, a skłaniać do jej opuszczenia i przeniesienia się do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.

W kolejnym okresie (1946–1951/1952) decyzją polskich władz szkolnictwo ukraińskie przestało funkcjonować. Formalnie nie zakazano nauki języka ukraińskiego, ale rozproszenie ludności ukraińskiej w wyniku akcji „Wisła” skutecznie utrudniało realizację działań oświatowych tego typu w nowym środowisku².

Następny etap – (1952–1955/1956) – otworzyła Uchwała Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej *w sprawie środków zmierzających do poprawy sytuacji gospodarczej ludności ukraińskiej w Polsce i do wzmożenia wśród niej pracy politycznej* z kwietnia 1952 r., która zobowiązywała, by w powiatach o dużych skupiskach ukraińskich rozważyć sprawę wprowadzenia w niektórych szkołach języka ukraińskiego jako dodatkowego języka³. Zmiany w polityce państwa objęły swoim zasięgiem tylko tereny województw północnej i zachodniej Polski, na których praktycznie wszyscy Ukraińcy znaleźli się w wyniku przymusowych przesiedleń w 1947 r. w ramach akcji „Wisła”, a pomijały obszary, z których ich wysiedlono.

Uchwała miała na celu powstrzymanie dążeń ludności ukraińskiej do powrotu na ziemię rodzinne przez ustabilizowanie jej sytuacji gospodarczej, przerwanie izolacji Ukraińców w społeczeństwie i skonsolidowanie ich z polskimi sąsiadami⁴.

Do utworzenia grupy nauki języka niezbędne było zebranie przynajmniej dziesięciorga uczniów, których rodzice musieli złożyć pisemne oświadczenie chęci posyłania dzieci na zajęcia. Zgoda ta miała być corocznie potwierdzana, nie była automatycznie przedłużana na kolejne lata nauki⁵.

W pierwszym roku nauką objęto zaledwie 487 dzieci w 24 punktach nauczania na terenach województw olsztyńskiego, wrocławskiego i szczecińskiego⁶. W województwie koszalińskim nie utworzono żadnego punktu nauki, mimo że liczbę uczniów narodowości ukraińskiej w tamtejszych szkołach podstawowych obliczano na ponad 1700⁷.

W kolejnych latach sytuacja ta na Pomorzu Zachodnim praktycznie nie ulegała zmianom. W województwie szczecińskim kontynuowano naukę w trzech szkołach przy malejącej sukcesywnie liczbie uczniów, a w koszalińskim mimo wielokrotnych zapowiedzi uruchomienia kilkunastu punktów nauki w powiatach: sławieńskim, bytowskim i przede wszystkim w człuchowskim⁸, w 1953 roku rozpoczęto naukę jedynie w Sierakowie, w powiecie sławieńskim⁹, której nie kontynuowano już w następnym roku.

² Pogorzala 2009, 106–108.

³ APS PWRN Szczecin 13716, 3–9. Wszystkie cytaty w tekście mają zachowaną oryginalną składnię, ortografię i interpunkcję.

⁴ Hejger 2007, 122–123.

⁵ APS PWRN Szczecin 13726, b.p.

⁶ Mariak 2010, 265.

⁷ AAN MOśw 1752, 220–221.

⁸ AAN MOśw 1749, 315–316.

⁹ Choć w literaturze przedmiotu znajdują się informacje o funkcjonowaniu jeszcze dwóch punktów nauki – w Ratajkach, pow. sławieński i Biskupnicy, pow. człuchowski, to nie znajduje to potwierdzenia w źródłach. Por. Cyba 2013, 159.

Zapowiedzią przełomu i nowego okresu (1956–1958/1959) w historii szkolnictwa ukraińskiego były zmiany następujące po rozesłaniu do województw listu Sekretariatu KC PZPR *O zadaniach K[omitetów]W[ojewódzkich] i K[omitetów]P[owiatowych] w sprawie poprawy sytuacji gospodarczej i wzmożeniu pracy politycznej wśród ludności ukraińskiej z czerwca 1955 r.*¹⁰, który zmusił władze województwa koszalińskiego do potraktowania *kwestii ludności ukraińskiej* bardziej poważnie.

Jednak ostatecznym impulsem było powstanie w 1956 r., na fali nowej polityki państwa wobec mniejszości narodowych, Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, które wśród swoich zadań statutowych zapisało m.in. *otaczanie opieką ukraińskich szkół, kursów języka ukraińskiego, czytelní, bibliotek, zespołów artystycznych itp.*

Od samego początku działacze UTSK mocno zaangażowali się w uruchamianie kolejnych punktów nauczania języka ojczystego, pozyskiwanie nauczycieli, przekonywanie rodziców o konieczności posyłania dzieci na naukę języka. Stanowili nową siłę, która mogła prowadzić z władzami dialog w sprawie szkolnictwa dla dzieci narodowości ukraińskiej, otwierając w ten sposób nowy rozdział w jego dziejach¹¹.

Ten trwający do 1959 r. okres rozkwitu szkolnictwa dla dzieci ukraińskich przyniósł pojawienie się nowych form nauczania, rozszerzenie nauki języka ojczystego na szkoły średnie oraz rozpoczęcie kształcenia nauczycieli o tej specjalizacji zarówno w dominujących wówczas Liceach Pedagogicznych, jak i w Studium Nauczycielskim w Szczecinie.

Już w roku szkolnym 1955/1956 zaczęły w województwie koszalińskim licznie powstawać punkty nauki języka ukraińskiego. W październiku 1955 r. działały komplety w trzynastu szkołach w powiatach: człuchowskim, sławieńskim i miasteczkim. Z powodu braku wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej zezwolono, by w pięciu z dziewięciu szkół w powiecie człuchowskim lekcje prowadzili nauczyciele społeczni, czyli osoby znające język, ale nie posiadające przygotowania pedagogicznego.

W kwietniu następnego roku języka ojczystego w województwie koszalińskim uczyło się już 614 uczniów w trzydziestu zespołach funkcjonujących w dwudziestu czterech szkołach na terenie siedmiu powiatów (człuchowskiego, słupskiego, sławieńskiego, miastecckiego, drawskiego, koszalińskiego i kołobrzesckiego)¹². Te liczby ulegały jednak częstym zmianom. Część grup okazywała się nietrwała, rozpadały się z różnych powodów w trakcie trwania roku szkolnego. Najwięcej było punktów nauki w powiecie człuchowskim (m.in. Międzybórz, Brzezíe, Biskupnica, Drzonowo)¹³ i koszalińskim (Konikowo, Sucha, Wyszewo, Kurowo, Kłanin, Drzewiany, Sarbinowo)¹⁴.

¹⁰ APS PWRN Szczecin 13716, 51–57. W liście sekretariatu KC nie było jednak żadnej bezpośredniej wzmianki na temat szkolnictwa.

¹¹ Syrník 2008, 416–417.

¹² APK PWRN Koszalin 4627, 106–110.

¹³ APK PWRN Koszalin 4584, 45.

¹⁴ APK PWRN Koszalin 4585, 116.

W województwie szczecińskim nie można było dostrzec w latach 1955–1956 takiej wzmożonej aktywności wobec ludności ukraińskiej, która była bardzo widoczna w sąsiednim województwie. Nadal, choć Ukraińcy mieszkali tu w znacznej liczbie, np. w powiecie myśliborskim i łobeskim, zajęcia prowadzono tylko w powiatach gryfickim i stargardzkim – w Bieczynie, Śliwinie Bałtyckim i Lutkowie. W całym województwie powstał tylko jeden nowy punkt nauczania języka ukraińskiego – w Karkowie w powiecie stargardzkim¹⁵.

UTSK narzekało na niski poziom nauczania języka i skarżyło się na niezatrudnianie nauczycieli Ukraińców¹⁶, ale problem nie wynikał wyłącznie z niechęci władz, ale także oporu samych pedagogów. Wśród nauczycieli narodowości ukraińskiej większość nie wyrażała zgody na pracę w placówkach, w których można było zorganizować dodatkową naukę języka narodowego. Częściowo wynikało to z mało atrakcyjnego położenia szkół, w których naukę języka ukraińskiego prowadzono – z dala od ośrodków miejskich, częściowo zaś przyczyną były osobiste wybory i decyzje.

Na zebraniu założycielskim szczecińskiego oddziału UTSK w sierpniu 1956 r. planowano zorganizowanie nauki języka ukraińskiego w Trzebiatowie w powiecie gryfickim, Mostach i Rurzyca w powiecie goleniowskim oraz w Krzęcinie w powiecie choszczeńskim¹⁷. Wydział Oświaty Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (PWRN) miał jeszcze ambitniejsze zamierzenia, kierując nauczyciela do tworzenia punktów nauczania w sześciu miejscowościach powiatu gryfickiego.

Zarówno w działających od kilku lat, jak i w nowo utworzonych punktach nauki języka ukraińskiego nadal były problemy z zaopatrzeniem w podręczniki, szczególnie dla uczniów klas starszych (co starano się niwelować, zaopatrując je w ukraińską prasę młodzieżową), a nauczyciele wciąż pracowali na podstawie instrukcji programowej będącej dość ogólnym dokumentem a nie dokładnym programem nauczania, nie dysponując często żadnymi materiałami dydaktycznymi. Dla wielu nauczycieli, szczególnie społecznych, było to ogromnym utrudnieniem¹⁸. W niektórych powiatach pomocą służyli im instruktorzy Powiatowych Ośrodków Doskonalenia Kadr Oświatowych, którzy wspólnie z nauczycielami opracowywali program i rozkłady materiału na kolejne miesiące pracy¹⁹.

Wizytatorzy Wydziału Oświaty PWRN i podinspektorzy wydziałów powiatowych zaczęli podczas wizytacji szkół prowadzących naukę języka ukraińskiego kontrolować także te zajęcia, które wcześniej były niezauważane lub pomijane milczeniem podczas kolejnych wizytacji. Kontrole wykazywały, że mimo upływających lat nauczyciele uczący w zespołach często nie znali dobrze języka ukraińskiego. W efekcie uczniowie na lekcjach używali głównie języka polskiego i także słabo władali mową ojczystą, gdyż w domach rodzinnych nie używało się języka literackiego, a brak książek dla dzieci w języku ukraińskim nie pomógł w wypełnieniu tej luki²⁰.

¹⁵ APS PWRN Szczecin 13647, 1–3.

¹⁶ APS PWRN Szczecin 13648, 21.

¹⁷ APS PWRN Szczecin 13647, 3.

¹⁸ APK PWRN Koszalin 4586, 11–12.

¹⁹ APK PWRN Koszalin 4585, 116–118, 122–127, 166–167.

²⁰ APS PPRN Gryfice 1502, 110–111; 1617, 29.

Liczba szkół, w których uczono języka ukraińskiego w obu województwach Pomorza Zachodniego wiosną 1956 r. zbliżona była do trzydziestu, zatem stanowiły one prawie 40% punktów nauczania w Polsce; według danych Zarządu Głównego UTSK w kraju działało 81 takich placówek, w których prowadzono zajęcia dla prawie 1400 dzieci²¹.

Pomimo tego optymistycznego obrazu władze centralne uważały za konieczne przypomnieć władzom lokalnym o obowiązywaniu w ich działaniach zasady pełnego równouprawnienia obywateli bez względu na ich narodowość i konieczności *zdecydowanego przeciwstawiania się wszelkim przejawom nacjonalizmu i szowinizmu narodowościowego*, co powinno przejawiać się m.in. w zapewnieniu im *warunków nieskrępowanego rozwoju oświaty i kultury w ich języku ojczystym*. Zwracano uwagę na mało aktywną, często bierną postawę pracowników władz powiatowych, którzy nie rozumieją i nie stosują *zasad polityki narodowościowej wytyczanych przez partię i rząd*, a także zauważano *niechętny, niejednokrotnie wrogie stosunek zacofanych warstw społeczeństwa polskiego i rezerwe a także nieufność Ukraińców wobec działań władz terenowych*. Wśród zaleceń jak przeciwdziałać tym problemom zwracano szczególną uwagę na rozwój oświaty i kultury ukraińskiej, nakazywano *rozвивać szkolnictwo podstawowe z ukraińskim językiem nauczania jako przedmiotem dodatkowym, a także (w zależności od możliwości i potrzeb) szkolnictwo z ukraińskim językiem wykładowym*²².

Była to nowość w polityce oświatowej, gdyż do tej pory Ukraińcy, w odróżnieniu od innych mniejszości narodowych, byli pozbawieni możliwości zakładania szkół z własnym językiem wykładowym, dopuszczone było tylko nauczanie języka ojczystego jako przedmiotu dodatkowego.

W roku szkolnym 1956/1957 w Polsce 2646 uczniów uczyło się języka ojczystego w 143 szkołach, od tego samego roku zaczęły funkcjonować dwie szkoły podstawowe z ukraińskim językiem wykładowym²³.

W województwie koszalińskim w połowie roku szkolnego działały punkty nauki w dwudziestu dziewięciu szkołach, w których uczyło się 530 dzieci. Oznaczało to spadek ich liczby w stosunku do stanu z września 1956 r., gdyż w tym krótkim czasie przerwano naukę w kilku punktach (m.in. Pieniężnica, Brzezie – pow. człuchowski) z powodu braku nauczycieli do ich prowadzenia. Jednak w tym samym roku, zgodnie z postulatami rodziców, wprowadzono naukę języka ukraińskiego w Liceum Pedagogicznym w Słupsku, którą objęto około trzydziestu uczniów²⁴.

W różny sposób układały się stosunki między uczniami polskimi a ukraińskimi. Podczas spotkań władz z ludnością ukraińską skargi na złe traktowanie dzieci w szkołach bądź niedobre stosunki między rówieśnikami polskimi i ukraińskimi oraz brak reakcji nauczycieli nie należały do rzadkości, ale zdarzały się też informacje, że dzieci polskie uczyły się razem ze swoimi ukraińskimi kolegami na zajęcia języka ukraińskiego²⁵.

²¹ AAN PZPR KC 237/XIV-147, 27.

²² APSI, PPRN Miastko 471, 31–34.

²³ AIPN BU 1585/7036, k. 4.

²⁴ APK PWRN Koszalin 4586, 11.

²⁵ APK KW Koszalin 3140, 28–29; APK PWRN Koszalin 4585, 117, 166–167.

Mimo intensywnego rozwoju szkolnictwa dla dzieci narodowości ukraińskiej działacze UTSK z różnych regionów wskazywali na utrzymującą się dysproporcję między liczbą Ukraińców w Polsce a liczbą uczniów korzystających z możliwości nauki języka narodowego. W Polsce w tym czasie działało 225 szkół z narodowymi językami wykładowymi i 301, w których nauczano tych języków jako przedmiotu²⁶. Ukraińcy porównywali swoją sytuację z podobną liczbowo grupą Białorusinów, którzy w roku szkolnym 1956/1957 posiadali 56 szkół z wykładowym językiem ojczystym, w których kształciło się ponad 4500 uczniów, podczas gdy jedyne dwie placówki ukraińskie prowadziły zajęcia dla zaledwie 56 dzieci. Także punkty nauki języka ojczystego grupowały w 118 szkołach ponad 6400 białoruskich uczniów przy niespełna 2600 uczniach ukraińskich w 141 szkołach. Charakterystyczna była różnica w średniej liczbie uczniów w punkcie nauczania – 55 białoruskich przy 18 ukraińskich²⁷. Tu bardzo uwidocznił się wpływ rozmieszczenia obu grup narodowościowych – dużego rozproszenia w terenie Ukraińców i zwartych grup osadniczych Białorusinów. Miało to zdecydowany wpływ na liczbę uczniów, nie do końca jednak tłumaczyło niewielki procentowo udział uczniów poszczególnych szkół w zajęciach językowych.

Tę dwoistość dostrzegala Komisja Narodowościowa KC PZPR, która stwierdziła w sierpniu 1957 r., że *ustalenie faktycznej i realnej potrzeby szkolnictwa w tym środowisku nastręcza trudności. Duże rozproszenie tej ludności, kompleksy powstałe na tle przeżyć związanych z przesiedleniem i licznymi wypadkami dyskryminacji w ubiegłych latach – wszystko budzi u jednych wciąż jeszcze lęk przed posyłaniem dzieci do ukraińskiej szkoły czy kompletu języka ukraińskiego, zaś u drugich tendencje do wyolbrzymiania problemu ojczystej mowy*. Odnosiła się w ten sposób do funkcjonującego w UTSK hasła *ani jedno dziecko ukraińskie nie może [...] pozostawać poza szkołą, w której będzie pobierało naukę języka ojczystego*²⁸. Zauważała jednak także, że *niektóre Rady Narodowe, Instancje Partyjne częstokroć w słowach tylko deklarują pomoc szkolnictwu i Towarzystwom Narodowościowym, a w rozwiązywaniu praktycznych trudności zachowują postawę bierną i obojętną*. Wnioskowała także o zwiększenie liczby szkół dla dzieci ukraińskich i objęcie szczególną opieką przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego filologii ukraińskiej UW²⁹.

Ministerstwo Oświaty organizowało w drugiej połowie lat 50. i w latach 60. wakacyjne kursy dla nauczycieli języka ukraińskiego. Jednak przynosiły one efekty mniejsze od zakładanych, gdyż w tym samym kursie brali udział nauczyciele zawodowi i społeczni o zróżnicowanym przygotowaniu zawodowym i różnym poziomie wykształcenia, a kursy nie zawsze miały odpowiednią frekwencję. W 1956 r. województwo koszalińskie otrzymało 24 miejsca na kursie, a wykorzystano zaledwie cztery, choć na terenie powiatów ze znaczną liczbą ludności ukraińskiej odczuwano silnie brak nauczycieli przygotowanych do prowadzenia zajęć z języka ojczystego³⁰.

²⁶ AAN PZPR KC 237/XIV-138, 34.

²⁷ AAN PZPR KC 237/XIV-147, 28.

²⁸ AAN PZPR KC 237/XIV-138, 32-35.

²⁹ AAN PZPR KC 237/XIV-140, 8.

³⁰ APK PWRN Koszalin 4586, 41.

W 1958 r. na przewidywanych 82 uczestników ze wszystkich województw prowadzących naukę języka ukraińskiego w zajęciach wzięło udział jedynie 54 słuchaczy, a zespół zgromadzony na kursie reprezentował z nielicznymi wyjątkami jednolity poziom (*i to bardzo słaby*). Prowadzący zajęcia profesorowie z Kijowa oceniali, że 80% kursantów wykazywało się słabą znajomością literackiego języka ukraińskiego, posługiwało się mową gwarową i wykazywało *podstawowe braki w zakresie gramatyki i ortografii*³¹.

Jednym ze sposobów na likwidację tego problemu, którego nie była w stanie zniwelować bardzo nieliczna grupa studentów filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Warszawskim, było utworzenie klas ukraińskojęzycznych w Liceum Pedagogicznym w Bartoszycach w województwie olsztyńskim, a drugim utworzenie jesienią 1957 r. kierunku filologia ukraińska w Studium Nauczycielskim nr 1 w Szczecinie. Jej absolwenci mieli zapewnić kwalifikowane kadry dla obu województw zachodniopomorskich. Jednak kierunek funkcjonował tylko do 1962 r., kiedy został zlikwidowany z powodu braku kandydatów do kształcenia. Szkołę opuściło jednak 99 absolwentów trzech roczników studium. Można byłoby sądzić, że taka liczba nauczycieli powinna zaspokoić potrzeby środowiska, ale znaczna część z nich opuściła Pomorze Zachodnie, a wielu choć zatrudniło się w szkolnictwie, nie podjęło pracy w wyuczonyj specjalizacji³². I tak problem kadr pedagogicznych pozostawał nierozwiązany przez kolejną dekadę.

Nie tylko brak nauczycieli pozostawał niezmiennie problemem w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Nierozwiązaną kwestią zarówno w województwie szczecińskim, jak i w koszalińskim był brak właściwego nadzoru pedagogicznego nad punktami nauczania języka ukraińskiego. Władze koszalińskie już w 1956 r. zauważały ten mankament w pracy Wydziału Oświaty PWRN, któremu zarzucano, że *mimo posiadania dużej ilości etatów, nie może zdobyć się na zatrudnienie osoby znającej język ukraiński i która by czuwała nad rozwojem życia oświatowego w terenie*³³. Niejako w zastępstwie punkty nauki wizytowali pracownicy Wydziału Społeczno-Administracyjnego odpowiadającego za sprawy narodowościowe. Potwierdzali oni błędną politykę kadrową i sytuację, gdy do szkół w środowiskach polskich kierowano dwóch nauczycieli Ukraińców, a w tym samym czasie do placówek pracujących w skupiskach ludności ukraińskiej wysyłano pedagogów bez znajomości tego języka³⁴. Choć utworzono ostatecznie zespół metodyczny w Koszalinie obejmujący wszystkie województwa pomorskie, który miał wspierać nauczycieli w procesie doksztalcenia, jednak nie przetrwał on długo z powodu zbyt małej liczby pedagogów prowadzących zajęcia w punktach nauki języka ojczystego.

Mimo licznych problemów do początku lat sześćdziesiątych następował dalszy wzrost zarówno liczby szkół prowadzących naukę języka, jak i liczby uczniów. W 1957/1958 w województwie koszalińskim było ich 32 z 470 uczniami,

³¹ AAN MOśw. 1709, 281, 154, 157.

³² APS PWRN Szczecin 13724, 5.

³³ APK PWRN Koszalin 4586, 41.

³⁴ APK PWRN Koszalin 4586, 112-13.

a w województwie szczecińskim 13 ze 125 uczniami. Rok później wschodnia część Pomorza Zachodniego mogła pochwalić się już 38 punktami nauki kształcącymi 603 uczniów, w tym jedną szkołą średnią, a zachodnia 11 placówkami prowadzącymi nauczanie języka ojczystego 120 dzieci. Choć liczby te wskazują na znaczący rozwój szkolnictwa ukraińskiego, to pokazują też słabość środowiska na Pomorzu Zachodnim. W tych samych latach w województwie olsztyńskim liczba punktów nauki wzrosła z 26 do 60 (w tym także szkoła podstawowa i klasy ukraińskie w Liceum Pedagogicznym), a uczniów z 320 do 1200³⁵.

Najistotniejszą zmianą jakościową w sytuacji szkolnictwa dla dzieci narodowości ukraińskiej od 1956 r. było wprowadzenie możliwości zakładania szkół z ojczystym językiem nauczania. Na Pomorzu Zachodnim powstały trzy placówki tego typu.

Jesienią 1957 r. uruchomiono szkołę o jednym nauczycielu w Trzęsaczu w powiecie gryfickim. Skupiała ona osiemnaścioro dzieci w klasach I–IV z samego Trzęsacza i sąsiedniego Pustkowa. Jednak determinacja rodziców, którzy doprowadzili do utworzenia placówki³⁶ nie wystarczała, by utrzymać w szkole nauczycieli. Pierwszy opuścił ją już po sześciu tygodniach z powodu braku mieszkania dla jego rodziny, następny pojawił się w wiosce dopiero po pięciu miesiącach i porzucił pracę po zakończeniu roku szkolnego 1958/1959. W następnych latach doszło jeszcze dwukrotnie do zmiany nauczycieli. Szkoła po kilku latach przekształciła się w placówkę z polskim językiem nauczania i obowiązkową nauką języka ukraińskiego jako przedmiotu³⁷. Nauczyciel, który wprowadził tę zmianę w trakcie roku szkolnego 1960/1961, uzasadniał ją brakiem możliwości kontynuowania nauki prowadzonej w języku ojczystym uczniów. Jego decyzję podtrzymała następczyni na tym stanowisku, mimo nie otrzymania na to zgody Inspektoratu Oświaty. Ostatecznie sprawę oddano do decyzji rodziców³⁸. W efekcie szkoła przestała być placówką z wykładowym językiem ukraińskim, mimo że większość uczęszczających do niej dzieci była tej narodowości. Wprowadzono tylko punkt nauki języka ojczystego, który utrzymał się do czasu zamknięcia placówki.

Argumentacja nauczycieli szkoły w Trzęsaczu miała pewne uzasadnienie w rzeczywistych problemach rodziców pragnących posyłać dzieci z klas starszych do szkoły tego typu, choć w 1957 r. w powiecie łobeskim rozpoczęła pracę szkoła zbiorcza w Łabuniu Wielkim, która miała kształcić uczniów w klasach IV–VII. Przy szkole zorganizowano internat, by mogły uczyć się w niej dzieci nie tylko z najbliższej okolicy, ale także aby umożliwić kontynuację nauki w języku ukraińskim uczniom SP w Trzęsaczu, których w tym roku szkolnym zgłoszono ośmioro³⁹. Jednak już po kilku miesiącach okazało się, że są duże trudności w uzyskiwaniu stypendiów dla uczniów korzystających z internatu. Władze powiatowe powołując się na braki w budżetach odmawiały ich przyznawania uczniom ukraińskim uczącym się poza granicami

³⁵ AIPN BU 1585/7036, 12.

³⁶ APM PPRN Gryfice 1617, 82.

³⁷ APM PPRN Gryfice 1604, 32.

³⁸ APM PPRN Gryfice 1847, 91.

³⁹ APM PPRN Gryfice 1617, 84.

ich administrowania, a bez tego dofinansowania rodzice mieli problemy z pokryciem kosztów pobytu dzieci i rezygnowali z kształcenia ich w szkole z ojczystym językiem wykładowym⁴⁰. Szkoła, po roku przeniesiona do Czachowa, borykała się stale z wynikającym z tych rezygnacji problemem malejącej liczby uczniów. Corocznie UTSK ponawiało akcję propagującą zgłoszenia do szkoły, gdyż regularnie powtarzała się sytuacja, że podczas pierwotnego naboru do szkoły zgłaszało się tylko kilkoro dzieci, co przy siedmiuosobowym personelu nie dawało szkole szans przetrwania⁴¹. Jeszcze w roku szkolnym 1963/1964 w placówce było 26 dzieci⁴², ale już jesienią 1964 r. liczba zgłoszonych nie przekroczyła liczby nauczycieli i placówkę zamknięto⁴³.

W 1958 r. powstała dzięki współpracy Kuratorium Okręgu Szkolnego Koszalińskiego i UTSK Szkoła Podstawowa nr 2 w Białym Borze z ukraińskim językiem wykładowym⁴⁴. Już w pierwszym roku pracy skupiała 57 uczniów, których kształciło trzech nauczycieli. W roku szkolnym 1961/1962 uczyło się w niej 75 uczniów, trzy lata później 78 uczniów⁴⁵, a już w kolejnym (1965/1966) tylko 53. Przez wiele lat szkoła i uruchomiony przy niej internat borykały się z problemami lokalowymi i kłopotami z utrzymaniem uczniów spoza powiatu miasteckiego, jednak przetrwały wszelkie kryzysy i w roku szkolnym 1970/1971 w murach SP 2 uczyło się 72 uczniów⁴⁶.

W roku 1959 rozpoczął się kolejny – piąty okres w dziejach powojennego szkolnictwa ukraińskiego. W tym czasie władze państwowe zaczęły odchodzić od „poodwilżowej” polityki wobec mniejszości narodowych i ponownie wprowadzać metody asymilacyjne. Miało to znaczący wpływ na szkolnictwo mniejszościowe, wobec którego wysuwano szereg zarzutów o propagowanie nacjonalizmu i utrudniano administracyjnie jego funkcjonowanie⁴⁷.

W 1960 r. stwierdzano, że w Zarządzie Głównym UTSK wciąż pojawia się hasło *łap każdą duszę ukraińską dla ukraińskiej szkoły* i przekonanie, że władze oświatowe nie wypełniają swojego obowiązku rozwoju szkolnictwa ukraińskiego i to na Towarzystwo spada ciężar zajmowania się organizacją nauki języka ojczystego, a władze tylko je wspomagają, często z mizernym skutkiem. Przedstawiciele Komisji Narodowościowej KC uważali natomiast, że działacze UTSK przesadnie angażują się w przekonywanie rodziców pochodzenia ukraińskiego, że powinni poczuwać się do obowiązku posyłania dzieci do szkół z ojczystym językiem nauczania i wywierają na nich silną presję, by to wymusić. Władze uważały, że było to wynikiem malejącej liczby uczniów w szkołach z ukraińskim językiem nauczania, a aktywiści UTSK twierdzili, że spadek był następstwem niechętej postawy lokalnych władz

⁴⁰ APM PPRN Gryfice 1619, 7–8.

⁴¹ APS PWRN Szczecin 13647, 211.

⁴² APS PWRN Szczecin 13648, 289.

⁴³ APS PWRN Szczecin 13652, 77.

⁴⁴ APK KW Koszalin 3141, 58.

⁴⁵ APK KW Koszalin 3142, 112.

⁴⁶ Hryckowian 1998, 165.

⁴⁷ Szerzej: Drozd 2001, 209–256.

administracyjnych i oświatowych⁴⁸. Jednocześnie sami przyznawali, że słabość szkolnictwa ukraińskiego wynikała także w znacznym stopniu z braku wsparcia dla niego ze strony ludności ukraińskiej. Podczas konferencji wojewódzkiej UTSK w Szczecinie w 1962 r. stwierdzano, że *większość naszych rodziców nie odnosi się z należytytym zrozumieniem do sprawy nauczania swoich dzieci ukr.[aińskiego] języka [...] nie zawsze jest kogo uczyć. Rodzice często nie tylko nie chcą posyłać swoich dzieci na lekcje ukr.[aińskiego] języka, ale i sami nie uczą ich mówić po ukraińsku w domu*⁴⁹.

Nauczaniu języka przeszkadzał utrzymujący się problem z podręcznikami, którego mimo upływu lat nie udawało się do końca rozwiązać bazując na książkach wydawanych w ZSRR. Dopiero w 1959 r. wydano pierwszy opracowany w Polsce bukwar (elementarz), a następnie czytanki dla klas II–VII⁵⁰. Także dopiero w tym okresie udostępniono nauczycielom program nauczania języka ojczystego. Jednak na poradnik metodyczny musieli czekać do lat 60.⁵¹

Rozgoryczenie działaczy szczecińskiego UTSK miało swoje uzasadnienie w konkretnych liczbach. O ile w roku szkolnym 1959/1960 w województwie działało 7 punktów nauki języka ukraińskiego, o tyle już dwa lata później funkcjonowały tylko 3. Był to najgorszy rok w dziejach nauczania ich języka ojczystego⁵².

W kolejnych latach sytuacja niezadowolenia i frustracji pogłębiała się. W relacji ZG UTSK w sprawie funkcjonowania szkolnictwa ukraińskiego stale przewijały się kwestie niechętniej postawy władz oświatowych, które utrudniały uruchamianie punktów nauki języka ojczystego przez nadmierne przeciąganie formalności czy delegowanie nauczycieli przygotowanych do prowadzenia w nich zajęć do szkół poza środowiskiem ukraińskim, a także brak nadzoru pedagogicznego nad działalnością już istniejących punktów. Także postawa wielu kierowników szkół nie znajdowała uznania działaczy. Zarzucali im złe planowanie zajęć, w wyniku czego uczniowie na lekcje języka ukraińskiego musieli czekać kilka godzin po zakończeniu zajęć obowiązkowych lub przychodzić do szkoły po raz drugi⁵³.

Rzeczywiście takie postawy nauczycieli i kierowników szkół pracujących w środowiskach ukraińskich bywały nierzadkie. W województwie szczecińskim np. skarżono się, że nauczycielka historii w Krężelinie (ob. powiat myśliborski, gmina Dębno) swoimi wykładami doprowadzała między uczniami do tak dużych antagonizmów, że dochodziło do bójek między uczniami narodowości ukraińskiej i polskiej⁵⁴. Ale równie często te skargi nie miały wiele wspólnego z rzeczywistością. Za przykład może posłużyć sprawa z tego samego okresu, w której podobne postępowanie zarzucano nauczycielowi w Strachocinie (ob. powiat stargardzki, gmina Stargard), a okazało się, że tenże cieszy się uznaniem swoich ukraińskich sąsiadów,

⁴⁸ AIPN BU 1585/7036, 14–16.

⁴⁹ APS PWRN Szczecin 13647, 175.

⁵⁰ Hryckowian 1997, 165.

⁵¹ AIPN BU 1585/24406, 5.

⁵² APS PWRN Szczecin 13647, 211.

⁵³ AIPN BU 1585/7036, 22–24.

⁵⁴ APSt PPRN Stargard 1718, 9.

w szkole zaś nie tylko prowadzona jest nauka języka ukraińskiego, ale też odbywają się wszystkie imprezy organizowane przez tę społeczność⁵⁵.

Odmienne niż działacze UTSK sprawę szkolnictwa ukraińskiego widziały władze. Na przykład PWRN w Olsztynie informowało, że w roku szkolnym 1966/1967 planuje utworzyć 171 zespołów nauki języka ukraińskiego w 91 szkołach, podczas gdy w roku szkolnym 1955/1956 działało ich na terenie województwa 152 w 81 placówkach⁵⁶.

Na Pomorzu Zachodnim sytuacja prezentowała się niestety inaczej. Szczyt liczebności punktów nauki języka i ich uczniów osiągnięto w końcówce lat pięćdziesiątych. W późniejszych latach trwał proces zanikania punktów nauki. Już w trakcie roku szkolnego 1958/1959 liczba placówek prowadzących nauczanie języka ojczystego w województwie koszalińskim zaczęła spadać z 38 na początku roku szkolnego do 36 z 67 zespołami i 508 uczniami⁵⁷. W wielu punktach obserwowano sytuację taką, jak w Obrotach w powiecie kołobrzesckim, gdzie z 12 dzieci rozpoczynających naukę do końca roku dotrwało tylko 5, co oznaczało, że nauka w tej miejscowości w kolejnym roku nie będzie już kontynuowana⁵⁸. Z podobnymi problemami borykano się w wielu miejscowościach, mimo że władze szkolne zezwoliły w 1956 r. ze względu na duże rozrzucenie dzieci w wielu placówkach na organizowanie grup ukraińskich już od siedmiu chętnych, a nie od dziesięciu, jak w innych grupach narodowościowych⁵⁹. Działacze UTSK składali wnioski, by zezwolić na zakładanie grup nauczania już od trzech chętnych, co nie znalazło aprobaty Ministerstwa Oświaty⁶⁰.

W roku szkolnym 1960/1961 w województwie koszalińskim było już tylko 26 punktów nauki⁶¹, cztery lata później w zaledwie 15 szkołach 29 grup nauki obejmowało 310 uczniów⁶², a w następnym roku już tylko 283 uczniów uczyło się w 13 miejscowościach⁶³.

Działacze UTSK jednego z najliczniej zamieszkanego przez ludność ukraińską powiatu bytowskiego przyznawali, że na przeszkodzie kontynuowania nauki i tworzeniu nowych punktów stało przede wszystkim *niezrozumienie rodziców*, którzy z obojętnością traktowali namowy, by wnieśli wnioski o uruchomienie nauki w ich miejscowościach. Działo się tak przede wszystkim we wsiach, w których nie istniały koła UTSK⁶⁴. Ale także tam, gdzie takowe były nie zawsze udawało się utrzymać funkcjonowanie grup nauki języka ojczystego. Problem braku entuzjazmu znacznej grupy rodziców do nauczania języka ojczystego był stałym punktem dyskusji na spotkaniach UTSK wszelkich poziomów i niezmiennie pozostawał nierozwiązany.

⁵⁵ APSt PPRN Stargard 1718, 10.

⁵⁶ AAN MOśw. 1746, 37.

⁵⁷ APK KW Koszalin 3141, 62–63.

⁵⁸ APK PWRN Koszalin 4589, 67.

⁵⁹ APM PPRN Gryfice 1618, 106–107.

⁶⁰ AAN KC PZPR 237/XIV/147, 126.

⁶¹ APK PWRN Koszalin 4590, 24.

⁶² APK KW Koszalin 3142, 112.

⁶³ APK PPRN Białogard 694, 81.

⁶⁴ APK PWRN Koszalin 4565, 103.

W drugiej połowie lat 60. szkolnictwo ukraińskie doczekało się, w związku z wejściem w życie reformy systemu szkolnego i wprowadzeniem ośmioklasowych szkół podstawowych, nowych podręczników przygotowanych przez PZWS. Wśród autorów był Antoni Serednicki, który opracował *Gramatykę języka ukraińskiego dla klas V–VIII* – pierwszy podręcznik tego typu przygotowany w Polsce⁶⁵ po II wojnie światowej. W tym samym okresie opracowano wreszcie tematy uzupełniające z historii narodowej, które miały być włączone do kursu nauki języka lub historii, a prace nad którymi rozpoczęto już w latach pięćdziesiątych⁶⁶. W tym okresie praktycznie wszyscy nauczyciele prowadzący zajęcia z języka ukraińskiego mieli pełne kwalifikacje zawodowe, jednak wielu z nich po pewnym czasie rezygnowało z tej działalności pedagogicznej. Wynikało to czasem z nieatrakcyjności miejscowości, w których ulokowane były placówki prowadzące nauczanie języka ojczystego, oddalonych od większych ośrodków miejskich, czasem z powodu uciążliwości dojeżdżania do kilku szkół w różnych wsiach.

Ludność ukraińska nadal była skupiona głównie na terenach wiejskich. Grupy zamieszkujące w miastach wykazywały niewielkie zainteresowanie nauczaniem języka i choć takie inicjatywy pojawiały się od lat 50. w Słupsku i Koszalinie, to kurs nauki języka dla dzieci szkolnych realizowano tylko w Szczecinie. Był on oficjalnie związany z jedną ze szkół podstawowych, ale zajęcia odbywały się w klubie UTSK⁶⁷.

Przez wszystkie lata szkolnictwo dla dzieci ukraińskich borykało się z problemem efemeryczności punktów nauczania języka. Często działające na początku roku szkolnego zamierały po kilku miesiącach z powodu malejącej frekwencji uczniów na zajęciach lub odejścia nauczyciela⁶⁸. W wyniku starań, częściej działaczy UTSK niż rodziców dzieci, zajęcia wznawiano w kolejnych latach, by ponownie je zawieszać z tych samych powodów i organizować w innych miejscowościach, z reguły również nietrwale.

Liczba punktów i ich uczniów była zmienna. Widać to wyraźnie w województwie szczecińskim na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. W roku szkolnym 1968/1969 działało 5 punktów nauki w Burowie, Ińsku, Trzęsaczu, Czachowie i Strachocinie, w 1969/1970 działało też 5 punktów, ale w miejsce zlikwidowanych w Czachowie i Strachocinie uruchomiono w Trzebiatowie i Bieczynie, rok później 118 uczniów szkół podstawowych szlifowało swoje umiejętności językowe w 7 punktach miejscowościach (Trzebiatów, Trzęsacz, Burowo, Ińsko, Strachocin, Bieczyno, Czachowo)⁶⁹. W roku szkolnym 1971/1972 wobec faktu, że działało znów tylko 5 punktów (Trzęsacz, Ińsko, Strachocin, Czachowo, Stargard), gdyż likwidacji uległy Trzebiatów i Bieczyno, władze wojewódzkie UTSK przyznawały, że podobnie jak brak nauczycieli, również brak dzieci chętnych do nauki języka ojczystego ma decydujący wpływ na tę opłakaną sytuację⁷⁰.

⁶⁵ AAN MOiSW 262, 11.

⁶⁶ AAN MOiSW 107, 14–16; APS PPRN Gryfice 1617, 107.

⁶⁷ APS PWRN Szczecin 13648, 338.

⁶⁸ APK PPRN Białogard 694, 81.

⁶⁹ APS PWRN Szczecin 13652, 353.

⁷⁰ APS PWRN Szczecin 13652, 393.

W końcu lat 60. w całym kraju było 96 punktów nauki języka, z tego na Pomorzu Zachodnim zaledwie 14 (przy 60 w województwie olsztyńskim), w których łącznie uczyło się 1906 osób, a w trzech szkołach podstawowych z ukraińskim językiem nauczania w Białym Borze, Baniach Mazurskich i Jaroszwce naukę pobierało 221 uczniów⁷¹.

Dojście do władzy w Polsce nowej ekipy rządzącej otworzyło kolejny etap (1971–1981) historii szkolnictwa dla dzieci narodowości ukraińskiej. Realizowana przez nią polityka państwa jednonarodowego spowodowała jego kolejne osłabienie, gdyż zgodnie z nią szkolnictwo ukraińskie stanowiło integralną część szkolnictwa polskiego i jego problemy tylko w takim kontekście miały być rozważane. Także wprowadzenie systemu dużych szkół zbiorczych i likwidacja małych placówek, w których dotąd skupiało się szkolnictwo dla dzieci ukraińskich, wraz z postępującą asymilacją ludności pochodzenia ukraińskiego oraz reformą administracyjną, która zmieniła strukturę organizacyjną, przyczyniły się do zanikania części punktów nauki.

Okres od drugiej połowy lat 50. do początków lat 70. XX w., mimo różnych zawirowań i problemów, był czasem rozkwitu i stabilizacji szkolnictwa ukraińskiego, które było jednym z najważniejszych czynników utrzymania tożsamości narodowej wśród ludności wyrwanej ze swojego pierwotnego środowiska. Choć liczba dzieci objętych nauką języka ojczystego i poziom jego nauczania z pewnością nie zaspokajały w pełni potrzeb tej ludności, szkolnictwo to miało zdecydowany wpływ na spowolnienie procesu asymilacji i akulturacji tej grupy narodowej.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Akt Nowych (AAN)

Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego (MOiSW)

- 107 Wydawnictwa podręcznikowe tematów uzupełniających z zakresu historii ojczystej 1966–1967.
- 262 Podręczniki i książki pomocnicze dla szkół z niepolskim językiem nauczania – białoruskim, ukraińskim – recenzje – 1968.

Ministerstwo Oświaty w Warszawie (MOśw.)

- 1709 Kursy pedagogiczne – organizacja i funkcjonowanie 1950, 1951, 1955–1957.
- 1746 Organizacja szkół dla mniejszości narodowych 1966.
- 1749 Szkoły niepolskie (niemieckie, ukraińskie, litewskie) 1947–1954.
- 1752 Szkolnictwo dla mniejszości narodowych 1951–1956.

⁷¹ Drozd 2010, 101. Przy czym autor opierając się na materiałach Zarządu Głównego UTSK podaje, że w województwie szczecińskim w roku szkolnym 1969/1970 miały działać 4 punkty nauki języka a w koszalińskim – 10, a zarządy wojewódzkie twierdziły w swoich sprawozdaniach, że było ich 5 w szczecińskim i 9 w koszalińskim.

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza Komitet Centralny (KC PZPR)

- 237/XIV-138 Materiały z posiedzeń Komisji d/s Narodowościowych 1957–1959.
237/XIV-147 Komisja ds. Narodowościowych – Korespondencja dotycząca ludności ukraińskiej w Polsce 1958–1959.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (AIPN)**Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (MSW)**

- 1585/7036 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Nauczanie ukraińskiego w szkołach podstawowych i średnich. Uchwała, protokoły, sprawozdania, wykazy, referaty, notatki, korespondencja 1958–1983.
1585/24406 Mniejszości narodowe – materiały, informacje i notatki z prac komisji narodowościowych przy urządach centralnych i terenowych 1958–1961.

Archiwum Państwowe w Koszalinie (APK)**Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koszalinie (PWRN Koszalin)**

- 4565 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Zarząd Wojewódzki w Koszalinie 1965–1969.
4584 Sprawozdania za 1955 r. z zakresu zagadnień narodowościowych.
4585 Sprawozdania za 1956 r. z zakresu zagadnień mniejszościowych.
4586 Sprawozdania za 1956 r. z zakresu zagadnień narodowościowych 1956–1957.
4589 Sprawozdania za rok 1959 r. z zakresu zagadnień narodowościowych.
4590 Sprawozdania z zakresu zagadnień narodowościowych za rok 1961 1961–1962.
4627 Sprawy ludności ukraińskiej 1956–1957.

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Koszalinie (KW Koszalin)

- 3140 Materiały dotyczące mniejszości narodowych (ludności rodzimej, niemieckiej, ukraińskiej i cygańskiej) 1956.
3141 Materiały dotyczące mniejszości narodowych (ludności rodzimej, niemieckiej, ukraińskiej i cygańskiej) 1957–1961.
3142 Materiały dotyczące mniejszości narodowych (ludności rodzimej, ukraińskiej, niemieckiej i cygańskiej) 1962–1967.

Archiwum Państwowe w Koszalinie, Oddział w Słupsku (APŚ)**Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Miastku (PPRN Miastko)**

- 471 Zarządzenia i pisma okólne 1952–1957.

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Białogardzie (PPRN Białogard)

- 694 Sprawy ludności ukraińskiej 1958–1970.

Archiwum Państwowe w Szczecinie (APS)Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie (**PWRN Szczecin**)

- 13647 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Zarząd Wojewódzki w Szczecinie 1956–1959.
- 13648 Wojewódzki Zarząd UTSK (statuty, protokoły, sprawozdania, składy Zarządu) 1956–1968.
- 13652 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Zarząd Wojewódzki w Szczecinie – sprawozdania, protokoły 1967–1972.
- 13716 Zarządzenia w sprawie poprawy sytuacji gospodarczej i wzmożenia pracy politycznej wśród ludności ukraińskiej.
- 13724 Informacje dot. ludności ukraińskiej, zam. na terenie woj. Szczecińskiego 1966.
- 13726 Sprawozdania zbiorcze o ludności niemieckiej, ukraińskiej i rodzimej 1952.

Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie (APSt)Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie Szczecińskim (**PPRN Stargard**)

- 1718 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 1968.

Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Międzyzdrojach (APM)Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Pracy w Gryficach (**PPRN Gryfice**)

- 1502 Organizacja, sprawozdania, wyniki nauczania – Szkoła Podstawowa w Bieczynie – 1946, 1950–1966.
- 1604 Organizacja, sprawozdania, wyniki nauczania – Szkoła Podstawowa w Trzęsaczu – 1958–1966.
- 1617 Szkolnictwo z ukraińskim językiem nauczania – 1953–1958.
- 1618 Szkolnictwo z ukraińskim językiem nauczania 1959–1964.
- 1619 Szkolnictwo z ukraińskim językiem nauczania. Dzieci narodowości cygańskiej – 1964–1967.
- 1847 Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Zarząd Oddziału w Trzebiatowie 1957–1962.

LITERATURA

- Cyba W. 2013. Szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Zachodnim w latach 1952–1989. W: R. Drozd (red.), *XII Konferencja Kaszubsko-Pomorska. Szkolnictwo i oświata na Pomorzu (XVI–XX w.)*. Słupsk, 155-165.
- Drozd R. 2001. *Polityka władz wobec ludności ukraińskiej w Polsce w latach 1944–1989*. Warszawa.
- Drozd R. 2004. Szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1944–1989 – próba periodyzacji. *Rocznik Lubuski* 30 (1), 25–37.
- Drozd R. 2010. Ukraińcy (do 1989 r.). W: S. Dudra, B. Nitschke (red.), *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*. Kraków, 91–126.

- Hejger M. 2007. Problemy adaptacyjne ludności ukraińskiej na Pomorzu Zachodnim w latach 1947–1956. W: R. Drozd (red.), *Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski* 3. Słupsk, 115–140.
- Hryckowian J. 1998. O sytuacji edukacyjnej mniejszości ukraińskiej na Pomorzu Środkowym (1956–1996). W: M. Giedrojć, J. Mieczkowski (red.), *Pomerania Ethnica – mniejszości narodowe i etniczne na Pomorzu Zachodnim*. Szczecin, 161–168.
- Mariak K. 2010. Szkolnictwo mniejszości ukraińskiej w Polsce w latach 1952–2004. Zarys problematyki. *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych* 5, 264–271.
- Pogorzała E. 2009. *Mniejszości narodowe i etniczne w polityce oświatowej państwa polskiego w latach 1944–1964*. Zamość.
- Syrnyk J. 2008. *Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne (1956–1990)*. Wrocław.

Zusammenfassung

Ukrainisches Schulwesen in Westpommern 1956-1970

Als Folge des politischen „Tauwetters“ von 1956 blühte das Erlernen der ukrainischen Sprache auf, insbesondere als die neu gegründete ukrainische Gesellschaft für Soziales und Kultur sich der Schaffung neuer Institutionen anschloss. Innerhalb von zwei Jahren ist die Zahl der dort betreuten Schüler auf über sechshundert angestiegen und die Arbeitsgruppen waren in 45 Städten tätig. In der zweiten Hälfte der 1950er Jahre wurden auch drei Schulen mit Ukrainisch als Unterrichtssprache gegründet, die für ukrainische Jugendliche die Möglichkeit boten, nicht nur ihre Muttersprache zu erlernen, sondern auch ihre nationale Identität zu formen.

Bereits 1959 begannen die Behörden damit, die Tätigkeit und die Entwicklung der nationalen Bildung einzuschränken, was einen sichtbaren Einfluss auf die ukrainischen Einrichtungen in Westpommern hatte. In den 1960er Jahren gab es nur etwa ein Dutzend Punkte die zusätzlichen Ukrainischunterricht anboten. In dieser Zeit wurde nur in einer Schule Ukrainisch als Unterrichtssprache verwendet – in Biały Bór.

Die Gründe für das Verschwinden dieser Art von Bildungseinrichtungen lagen nicht nur in der missgünstigen Haltung der Behörden, sondern auch in dem geringen Interesse der ukrainischen Bevölkerung in den Woiwodschaften Szczecin und Koszalin, den Kinder ihre Muttersprache beizubringen.